

29.11.2019

Sosiaali- ja terveysministeri Aino-Kaisa Pekonen**KANNANOTTO****Asia: Vireillä olevan perhe-eläkeuudistuksen vaikutukset****Taustaa**

Vuonna 2018 maksetuista eläkkeistä suurin osa, 25,6 miljardia euroa, maksettiin vanhuuseläkkeinä. Työkyvyttömyyseläkkeiden summa oli 2,5 miljardia euroa. Perhe-eläkkeitä maksettiin 1,7 miljardia euroa (6 % eläkemenosta). Perhe-eläkkeet muodostavat vain pienen osan eläkemenojen kokonaisuudesta. Siitä huolimatta Rinteen hallitus aikoo heikentää tätä eläkeuotoa työmarkkinajärjestöjen 11.6.2017 tekemän sopimuksen perusteella. Sopimus perustuu osin vuoden 2017 eläkesopimuksessa (26.9.2014) sovittuihin tavoitteisiin. Työmarkkinajärjestöt katsovat, että sopimuksen mukaisilla toimilla tuetaan vuoden 2017 eläkeuudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Toimenpiteiden on esitetty tukevan edellisen hallituksen (Sipilän hallitus) tavoitetta työllisyyden vahvistumisesta noin 60 000 henkilöllä. Säädösmuutosehdotukset tulee työmarkkinajärjestöjen mielestä valmistella kolmikantaisesti. Säädösmuutosten on tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian. Eläkesäädösmuutokset koskevat kaikkia työeläkelakeja.

Sopimus pitää sisällään suuria muutoksia perhe- ja lapseneläkkeisiin. Lapseneläkkeen pääteikä halutaan tarkistaa 20 vuoteen, mikä on parannus nykyiseen järjestelmään (kahden vuoden pidennys). Tämän vastapainoksi leskeneläkkeeseen halutaan tehdä radikaali heikennys. Tällä hetkellä leskeneläke myönnetään toistaiseksi, mutta jatkossa leskeneläke rajattaisiin määräaikaiseksi, 10 vuoteen, joskin vähintään siihen saakka, kun perheen nuorin lapseneläkkeeseen oikeutetuista henkilöistä täyttää 18 vuotta. Leskeneläke maksetaan yhteistaloudessa asuville avopuolisoiille, jos he ovat asuneet yhdessä vähintään viisi vuotta ja heillä on yhteinen alaikäinen lapsi. Tätä leskeneläkettä maksetaan siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Lesken osuus maksetaan lapselle, jos leskeneläkkeen saajaa ei ole. Tällä ei ole vaikutusta muun sosiaalivakuutuksen etuuksien määräytymiseen. Leskeneläkkeen vähentämistä ei muuteta. Muutokset koskevat vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä. Yksityiskohdat on päätetty ratkaista lakiesityksen valmisteluvaiheessa.

Vaikutusarvioita kaivataan - kaikki asian osapuolet mukaan valmisteluun

Sopimuksen ovat allekirjoittaneet työmarkkinajärjestöt, mutta sopimuksen mukaiset heikennykset koskevat ennen kaikkea niitä ryhmiä, joilla ei ole ollut sijaa neuvottelupöydässä. Jos sopimuksen mukainen muutos tehdään, merkitsee se eläkeläisköyhyyden lisääntymistä. Keskusjärjestöjen sopimat ehdot parantavat vähän nuorten, työikäisten leskien ja heidän lastensa asemaa, mutta samalla vanhemmat lesket menettävät jopa kymmenien vuosien eläkkeet, joihin heillä nykyisen järjestelmän puitteissa on oikeus.

Tällä hetkellä lainuudistushanketta valmistellaan yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Tavoitteeksi on asetettu laatia luonnos hallituksen esitykseksi, joka lähtisi ensi vuoden alkupuolella lausuntokierrokselle. Hallituksen esitys annettaisiin lausuntokierroksen jälkeen ensi vuoden aikana. Omaishoitajaliitto esittää, että perhe-eläkkeeseen

Lähellä ja tukena

29.11.2019

esitettyjen muutosten vaikutukset arvioidaan kattavasti jo ennen lakiesityksen lähettämistä lausunnolle ja valmistelutyö avataan myös kaikille asian osapuolille esimerkiksi eläkeläis- ja vanhusjärjestöille.

Rinteen hallituksen ohjelmassa todetaan sivulla 14:

”Hallitus on sitoutunut vuoden 2017 eläkeuudistuksen toimeenpanon jatkamiseen yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa.”

Muutos merkitsisi kymmenien tuhansien leskien ajautumista eläkeläisköyhyyteen. Leskeneläkkeen loppuessa he joutuisivat pahimmillaan valitsemaan ostavatko lääkkeitä vai ruokaa sekä turvautumaan jopa toimeentulotukeen. Haluaako Rinteen hallitus todella saattaa ikääntyvät pienituloiset lesket näin vaikeaan asemaan? Onko tämä ikäystävällistä ja sosiaalisesti kestävää yhteiskuntapolitiikkaa?

Leskeneläkkeen keston rajaus iski pienituloisiin naisiin

Faktat tukevat vaatimustamme esitysten vaikutusten arvioinnista. Eläketurvakeskuksen tilastojen mukaan vuonna 2015 vajaat 18 prosenttia (256 330 henkilöä) kaikista työeläkkeensaajista sai leskeneläkettä. Uusia leskeneläkkeitä laitetaan maksuun vuosittain noin 13 000, joiden saajista 70 prosenttia on naisia. Leskeneläkettä saavista naisista alle 65-vuotiaita on vain 11 prosenttia. Miesten vastaava luku on 17 prosenttia. Uudistuksen myötä nämä nuoret leskeneläkeläiset hyötyisivät jonkin verran, kun taas valtaosalle tulevista leskeneläkeläisistä kohdistuisi merkittävä etuuden leikkaus. Leskeneläke alkaa yhä vanhempana, keskimäärin 74-vuotiaana vuonna 2015. Luvut viittaavat siihen, että hyvin harvalla leskeneläkeläisellä on alle 20-vuotiaita lapsia, jotka uudistuksesta hyötyisivät. Tähän johtopäätökseen viittaa myös se tosiasia, että noin 75 prosenttia työikäisistä leskistä asuu yksin viiden vuoden kuluttua leskeytymisen alkamisesta.

Uudistuksen seurauksena edellä mainittujen leskeneläkeläisten leskeneläke loppuisi keskimäärin 84 vuotiaana, jolloin rahaa tarvittaisiin mm. hoivan järjestämiseen ko. henkilölle. Leskeneläkeläisistä valtaosa on naisia, miesleskien osuus leskeneläkkeen saajista on vain 15 prosenttia. Työeläkejärjestelmästä maksettu leskeneläke oli keskimäärin 532 euroa vuonna 2015, joten kysymys on merkittävästä summasta monille. Tuoreen eläketutkimuksen mukaan naisten eläkkeet ovat pienempiä kuin miesten. Muutoksessa on olennaisesti kysymys sukupuolten taloudellisesta tasa-arvosta.

Perhe-eläkettä maksettiin työeläkejärjestelmästä 256 000 leskelle vuonna 2015, eli väestöstämme tätä eläkettä saa 4,7 prosenttia. Tulevaisuudessa määrä pysynee samana, joten runsas neljännesmiljoonaa tulevaa leskeneläkeläistä joutuu leikkauksen kohteeksi, kun leskeneläkkeen maksu rajoitetaan kymmeneen vuoteen.

Leskeneläkkeen heikennys köyhdyttäisi pienituloisia omaishoitajia

Suomessa on pääasiallisessa auttamisvastuussa läheisestään noin 350 000 henkilöä (Vilkko ym. THL 2014). Erytisen ankarasti suunniteltu leskeneläkkeen leikkaus kohdistuisi puoliso-omaishoitajiin, joista lähes 70 prosenttia on naisia (Linnosmaa ym. 2014). Puoliso-omaishoito on yleistä; sopimusomaishoitotilanteista puolisoaan hoitavia on arviolta 60 prosenttia (Ompe-tutkimus, STM 2018). Perhe-eläkettä saavista leskistä entisiä puoliso-omaishoitajia on tuhansia henkilöitä. Tulevaisuudessa luku pysynee vähintäänkin samana puoliso-omaishoitajien edelleen yleistyessä.

29.11.2019

Monet työkäiset henkilöt joutuvat olemaan usein pois töistä tai siirtymään osa-aikaiseksi työntekijäksi läheisensä hoidon vuoksi. Osa joutuu jäämään kokonaan pois töistä. Nämä tilanteet heikentävät omaishoitajina toimineiden ja toimivien taloudellista toimeentuloa pitkällä aikavälillä (vaikeuksia sijoittua uudelleen työmarkkinoilla, eläkekertymän ja muun sosiaaliturvan heikentyminen). Monet työkäiset puoliso-omaishoitajat vastaavat läheisensä hoivasta päätoimisesti ilman muita tuloja kuin omaishoidosta maksettava pieni omaishoidon tuen palkkio (keskimäärin 440 euroa brutto/kk): työttömyyskorvaus on evätty omaishoidon sitovuuden vuoksi. Osalla eläkkeellä olevista omaishoitajista on vain pieni eläke vaatimattoman omaishoidon tuen palkkion ohella. Leskeneläke on keskeinen toimeentulon lähde puolison menehtyessä. Tällaisissa tilanteissa on kohtuutonta, että puolison kuoleman jälkeen leskeneläkettä maksettaisiin vain 10 vuotta.

Puoliso-omaishoito on voinut kestää vuosikausia jopa vuosikymmeniä. Useimmiten hoidettava on pitkään työelämässä ollut avio-/avomies, jolla on kertynyt kohtuullisesti työeläkettä, jonka perusteella tämän kuoltua omaishoitajana toiminut vaimo saa leskeneläkkeen. Omaishoitotilanne on myös vaikeasti kehitysvammaisen tai muunlaisen erityislapsen äiti, joka saattaa joutua olemaan poissa työelämästä 10-20 vuotta omaishoidon vuoksi. Esimerkkinä voidaan mainita, että omaishoitajuuden vuoksi omaishoitajan oma eläke on voinut jäädä 900 euroon kuukaudessa. Puolisonsa tai omaishoidettavana olleen miehensä eläkkeestä hän on voinut saada 550 euroa leskeneläkettä tämän kuoltua.

Valtiovarainministeriön ja muiden viranomaisten ulostuloissa esitetään toisinaan, että ikääntyvät kansalaiset ovat taakka kansantaloudelle. Tämä perhe-eläkeuudistushanke myötäilee tätä uhkaskenaariota. Kansantalouden kestävyyttä ollaan edistämässä leikkaamalla leskeneläke henkilöiltä, joista monet toimivat elämässään sitovassa omaishoitotehtävässä. Uudistus kohdistuu rankimmin pienituloisiin naisiin, eikä ollenkaan edistä kannustavuutta omaishoittoon. Läheiset vastaavat kuitenkin 80 prosenttia kaikesta hoivasta. Eläkeratkaisujen tulisi mahdollistaa ja kannustaa omaishoittoon.

Vetoamme Omaishoitajaliitossa sosiaali- ja terveysministeriöön, että jo tässä vaiheessa luovutaan leskeneläkkeen 10 vuoden määräajan tavoitteesta ja jatkovalmistelu vaikuttavuusarviointeineen avataan kaikille asian osapuolille. Mikäli uudistus toteutetaan työmarkkinajärjestöjen esittämällä tavalla, uhkaa Suomea vakava naisleskien ja erityisesti puolisonsa omaishoitajana toimineiden leskien köyhyysongelma. Eläkeläisköyhyys on Suomessa jo nyt hälyttävän korkealla. Sitä ei tule entisestään lisätä ja syventää. Omaishoidon kannustavuutta tulisi myös vahvistaa, eikä heikentää suunnitellun uudistuksen keinoin. Suomen kansantalouden kantokykyä ei tule edistää kaikkein heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten kustannuksella.

Omaishoitajaliitto ry

Sari Raassina
puheenjohtaja

Sari-Minna Tervonen
toiminnanjohtaja

Tiedoksi Eduskunnan omaishoidon tukiryhmä
Kansliapäällikkö Kirsi Varhila
Johtaja Hannu Ijäs